

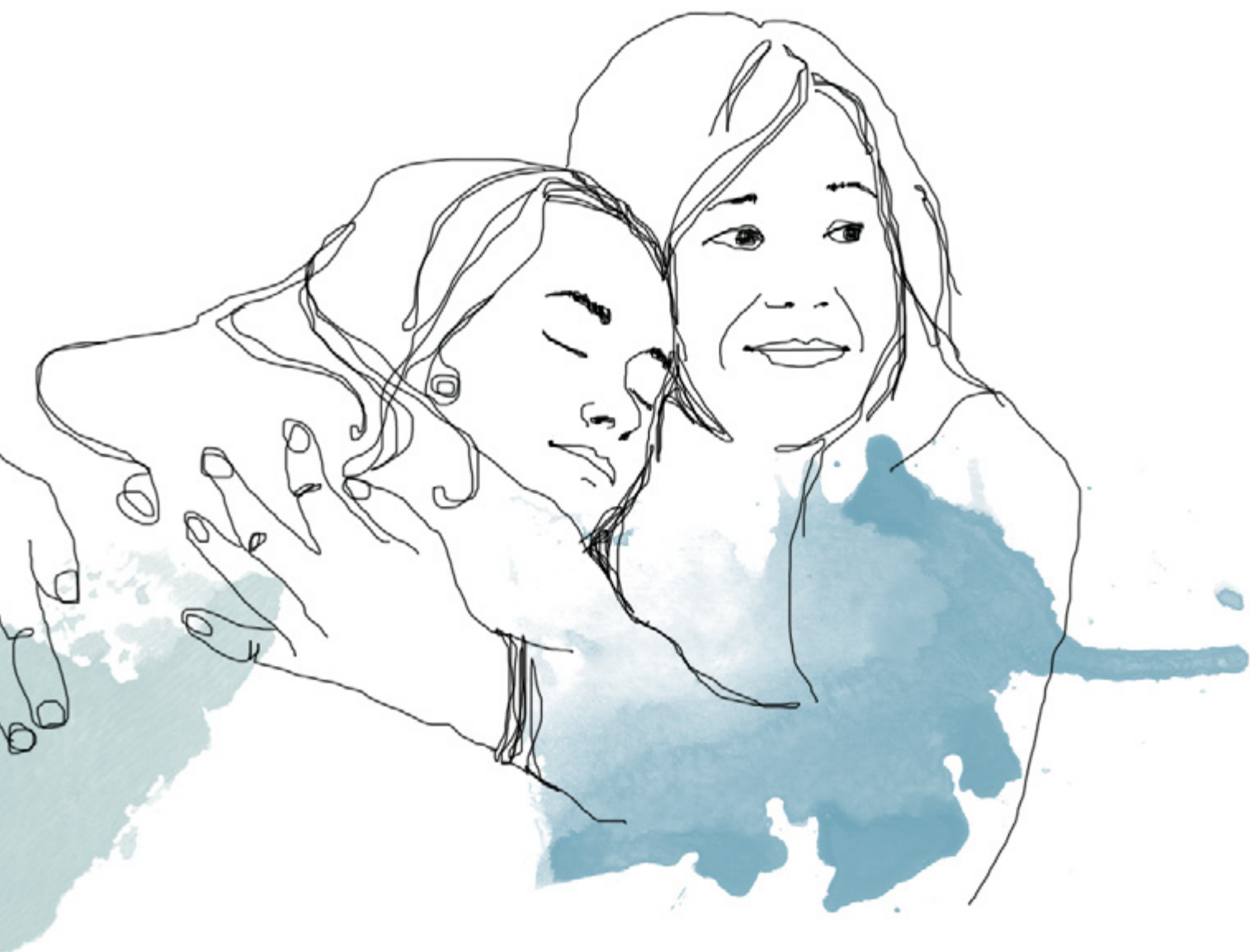

Metodstöd för samverkan.

Hur kan myndigheter och organisationer stödja varandra för att möta individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck?

Innehåll

Inledning	4
Barnkonventionen.....	5
Istanbulkonventionen.....	5
Regeringens nationella strategi.....	6
Metodstöd för lokal samverkan.....	7
Metodstöd för samverkan	9
Arbetsgång för rutiner i den egna organisationen.....	9
Arbetsgång för rutiner för samverkan.....	12
Avslutningsvis.....	17
Stöd från Nationella kompetensteamet	18
Diskussionsmaterial och annat stöd i arbetet	19
Förberedande frågeställningar.....	19
Dilemmafall inom den egna organisationen.....	20
Dilemmafall – samverkan.....	30
Samverkansplan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i X kommun.....	32
Handböcker, vägledningar och metodstöd.....	40
Rapporter.....	42
Referenslitteratur och skildringar av hedersproblematik.....	44
Filmat material.....	48
Radiodokumentärer.....	49
Länktips om hedersrelaterat förtryck och våld.....	50

”Det är värt vilket pris som helst att få se en slocknad blick lysa upp på nytt, få se ett leende tändas hos den som tycktes ha glömt att le, få se tillit vakna på nytt hos den som inte längre trodde på något eller någon.”

Helder Camaras

Inledning

Det här är ett informationspaket som ska hjälpa din organisation i det fortsatta arbetet, inom den egna organisationen och i samverkan med andra. Alla organisationer har kommit olika långt i sitt arbete med att möta och hjälpa individer som är utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld. Informationspaketet innehåller material som är relevant oavsett hur långt man kommit i denna process – använd det som ni tycker är tillämpligt i er situation.

För att komma vidare med arbetet i den egna organisationen är det viktigt att analysera var i processen just er verksamhet befinner sig (se illustration nedan) – och utgå från det i det fortsatta arbetet. Det handlar om att ta tillvara på den kunskap och erfarenhet som finns inom organisationen och skapa en stabil grund att arbeta vidare från.

Målet som vi strävar mot är att anpassa verksamheten utifrån individens rättigheter och behov.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, eller Barnkonventionen som den vanligtvis kallas, reglerar barns mänskliga rättigheter. Konventionen utgör grunden för barnets rättigheter, som vi är skyldiga att skydda. Sedan 1 januari 2020 är Barnkonventionen lag i Sverige. Information om konventionens samtliga artiklar finns här:

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Istanbulkonventionen

De stater som har undertecknat Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), däribland Sverige, förbinder sig bland annat att säkerställa att kultur, sedvänja, religion, tradition eller heder inte får rättfärdiga våldshandlingar. De ska även vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder för att exempelvis säkerställa att umgängesrätt och vårdnad inte äventyrar barnens rättigheter och säkerhet.

När det gäller samverkan fastslår Istanbulkonventionen att yrkesgrupper ska få lämplig utbildning och att denna även ska omfatta myndighets-samverkan *för att möjliggöra en heltäckande och lämplig hantering av ärenden*¹. Konventionen lyfter även behovet av samordnat skydd och stöd².

Vid granskning av Istanbulkonventionens efterlevnad har Sverige bland annat uppmanats att förbättra samordning och samverkan i stödet till utsatta över hela landet³. Vidare, att riskbedömningar och säkerhetsarrangemang i större utsträckning ska ske i samverkan mellan relevanta myndigheter⁴.

Regeringens nationella strategi

Regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor gäller under perioden 2017–2026, och inkluderar insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck. Strategin ska bidra till att uppnå det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Strategins fyra målsättningar är:

- Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld.
- Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn.
- Effektivare brottsbekämpning.
- Förbättrad kunskap och metodutveckling.

I strategin konstateras att hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starkt patriarkala och heteronormativa föreställningar, och tar sig specifika uttryck. Den fastslår också att behovet av rådgivning och stöd i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck är stort hos såväl utsatta som yrkesverksamma och andra berörda personer.

Det innebär att alla berörda aktörer aktivt måste arbeta för att kvalitets-säkra sina rutiner och insatser när det gäller hedersrelaterat förtryck och våld, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning.

1. Artikel 15

2. Artikel 51

3. Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN*, Council of Europe 2019, s. 16

4. Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN*, Council of Europe 2019, s. 52

Metodstöd för lokal samverkan

Varje organisation måste analysera vilka styrkor och svagheter som finns inom den egna organisationen i dagsläget. En sådan analys är en förutsättning för att kunna skapa en fungerande samverkan med andra organisationer. När organisationen är klar över sin roll, sitt uppdrag och ansvar kan man känna sig trygg med att på ett konstruktivt sätt möta och samverka med andra aktörer.

Samverkan kräver även kunskap om övriga aktörers roller och ansvar. Olika yrkesgrupper har sina ansvarsområden och kompetenser, som kompletterar varandra för att på bästa sätt kunna stödja individen.

Regeringens definition av hedersrelaterat våld och förtryck

Med hedersrelaterat våld och förtryck avses att människor, främst flickor och kvinnor men även pojkar och män, begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens kontroll över individen. Hedersrelaterat våld och förtryck är kopplat till hedersnormer som bygger på starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar. De patriarkala föreställningarna tar sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen rörande klädsel, umgänge och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete, äktenskap och äktenskapsskillnad. I sin mest extrema form kan hedersnormerna leda till allvarlig brottslighet såsom t.ex. hot om våld och våld, inklusive dödligt sådant. För de individer som försöker trotsa kontrollen kan följderna bli allvarliga.

Hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas av att det finns ett starkt kollektivistiskt inslag, ofta i en familj och släktrrelation, som bl.a. innebär att individens intresse och handlingar anses vara underordnat familjens intresse och att individens sexualitet och intima relationer är hela familjens angelägenhet som kan påverka familjens anseende. Hedersnormerna grundar sig i en föreställning om heder som inte delas av övriga samhället och som strider mot principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet. Till hedersnormerna hör bl.a. uppfattningen att familjens rykte och anseende är avhängigt kvinnliga familjemedlemmars kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till dessa ideal.

I familjer som lever med hedersnormer är det oftast männen som bestämmer, men även kvinnor kan utöva hedersförtryck. Det förekommer också att pojkar och unga män är utsatta för hot, kontroll och begränsningar samt äktenskapstvång som har sin bakgrund i hedersrelaterade normer. Pojkar förväntas också i stor utsträckning att bevaka och kontrollera sina syster eller andra kvinnliga släktingar. Brottsligheten syftar till att på ett omotiverat sätt skambelägga barn och unga människor som fritt vill utforma sina liv och själva bestämma vem de vill leva med.

Regeringens proposition 2019/20:131, sid 24.

Olikheterna mellan organisationerna är en styrka om man tydliggör och respekterar respektive organisations roll och ansvar. Det som förenar oss är att vi alla har ett ansvar att sätta individens behov i fokus, utifrån våra skilda professioner. Det är viktigt att hitta rutiner för samarbete i de enskilda fallen, vilka som ska träffas och när, vem som gör vad o.s.v.

En förutsättning för samverkansarbete är också att det förankras hos politiker och chefer i kommunen så att de som i praktiken ska arbeta med den lokala samverkan har det mandat och stöd de behöver.

Referenslitteratur

För dig som vill fördjupa dig kring hedersrelaterat våld och förtryck och mekanismerna bakom, finns en lista över referenslitteratur som rekommenderas för att höja den egna kompetensnivån.

Tips på filmer

Tips på filmer som skildrar hedersrelaterat våld och förtryck. Filmerna kan användas som en del i den egna kompetensutveckling eller som underlag för diskussion i samverkansarbetet.

Länkar

Webbadresser där du finner information om hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning samt kontaktuppgifter till organisationer som kan vara ett stöd i arbetet, även i enskilda fall.

Metodstöd för samverkan

Det finns ett ordspråk som säger att ensam är stark. Det gäller definitivt inte i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. I samma stund som en utsatt individ söker hjälp så startas en "händelsekedja" i vilken olika aktörer behöver involveras. Aktörerna har ansvar för att tillgodose olika delar av individens behov av stöd. Det finns alltför många exempel på när det har gått snett för stödsökande, att de inte har fått den hjälp de behöver och i värsta fall råkat riktigt illa ut. Ofta beror det på att verksamheterna inte har haft inarbetade rutiner för att hantera ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan också handla om att man inte är införstådd i andra verksamheters ansvarsområden. Vi behöver flytta fram positionerna när det gäller arbetet med stöd till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. För att vi ska kunna göra det måste vi samarbeta över professionsgränserna, på ett prestigelöst sätt och med individen i fokus.

Det här är ett metodstöd för verksamheter som möter eller kan komma att möta denna målgrupp. För att kunna hjälpa dem på bästa sätt behöver din verksamhet bedriva ett utvecklingsarbete, såväl inom den egna organisationen som i samverkan med andra aktörer. Det är absolut nödvändigt att utvecklingsarbetet förankras på chefs- och politikernivå. Dels för att arbetet ska få genomslag i hela organisationen, dels för att de som deltar i processen ska få mandat att driva arbetet framåt.

Målet som vi strävar mot är att anpassa verksamheterna utifrån individens rättigheter och behov.

Arbetsgång för rutiner i den egna organisationen

Idag vet vi relativt mycket om hedersrelaterat våld och förtryck i samhället. Trots det får individen inte alltid den hjälp hen behöver.

Med utgångspunkt i denna vetenskap måste din organisation analysera var man befinner sig i arbetet med att förbättra bemötandet av och stödet till individer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Som stöd för analysen finns en trappa som illustrerar den utveckling som organisationen ska genomgå (se sid 4) samt följande frågeställningar:

- Vilka dokument styr verksamheten? Lever vi upp till kraven/målen i dessa dokument?
- Vilka är bristerna och styrkorna i nuvarande rutiner med avseende på arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- Finns det upparbetade rutiner inom närliggande verksamhetsområden som kan vara tillämpbara i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilka förbättringar måste vi göra för att kunna säkra individens rättigheter och möta den utsattas behov?

- Vad kan vi göra kortsiktigt respektive långsiktigt för att förebygga, upptäcka och åtgärda utsattheten?
- Hur följer vi upp arbetet med målgruppen, på individnivå och verksamhetsnivå (systematisk uppföljning)?

Till er hjälp i arbetet finns också dilemmafall som kan utgöra grund för diskussioner om hur ni möter individens behov idag och vad ni borde göra annorlunda.

Följande områden är viktiga att titta på när ni reflekterar kring er egen verksamhet:

- Vilka lagar som styr verksamheten.
- Behov av rutiner för den här typen av ärenden.
- Behov av stöd från chefer/politiker.
- Kunskapsnivå, individuellt och på organisationsnivå.
- Ekonomiska förutsättningar.
- Personal- och tidsmässiga förutsättningar.
- Ansvar och skyldigheter.

Följande omständigheter är viktiga att beakta när ni reflekterar kring verksamhetens insatser, ansvar och skyldigheter:

- **Tidigt förebyggande åtgärder:** Att ta fram fungerande, rättssäkra rutiner för de barn, unga och vuxna som blir utsatta för förtryck, hot och våld är ett måste. Men som ett nästa steg är det viktigt att fundera över vad varje enskild verksamhet kan göra för att tidigt förebygga att individer blir utsatta av sina egna familjer, d.v.s. vad vi kan göra innan någon blivit utsatt för våld och förtryck. Det kan handla om generella insatser till föräldrar, men även att arbeta med attityder och värderingar i det större kollektivet runt familjen eller mellan elever på en skola. Även här finns det ett behov av samverkan med andra aktörer.
- **Rutiner** kring orosanmälan, polisanmälan o.d. samt beroende på verksamhet även t.ex. kring utredning enligt SoL och ansökan om placering enligt LVU. Mer information finns på www.hedersfortryck.se.
- **Hot- och riskbedömning:** De verksamheter som ansvarar för genomförande av strukturerade hot- och riskbedömningar bör ha rutiner för när och hur hot- och riskbedömningar ska göras, och att dessa uppdateras kontinuerligt utifrån aktuella omständigheter. I rutinen är det viktigt att betona vikten av att använda sig av en beprövad metod. Den som ska göra hot- och riskbedömningen behöver utbildning kring metoden samt kunskap och erfarenhet kring ärenden rörande hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Uppmärksamhet krävs också kring syskon och andra barn i familjenätverket samt särskilt utsatta grupper såsom hbtq-personer, personer med funktionsnedsättningar samt ensamkommande.

- **Bortföranden:** Även risken för bortföranden ska beaktas. Verksamheten behöver arbeta för att förebygga att barn och unga förs bort mot sin vilja, och rutiner för att hantera om ett bortförande ändå sker.
- **Familjen:** Det finns ett behov av att utveckla attitydförändrande insatser i en hederskontext, med barnets trygghet och säkerhet i fokus. Hur kan vi bli bättre på att arbeta med familjen när ett barn blivit placerat enligt LVU eller SoL? Hur kan vi avgöra om ett förändringsarbete är möjligt och hur det i så fall ska utformas (för att inte riskera barnets mående och säkerhet)? Hur tänker vi kring de barn/syskon som blir kvar i familjen?
- **Sammanbrott i placering:** Här är det viktigt att fundera på vad vi kan göra för att minska risken för att den utsatta återvänder till familjen och riskerar att utsättas för nya övergrepp. Är nuvarande insatser tillräckliga? I de fall individen ändå återvänder: Vad kan vi göra för att visa att vi finns kvar som stöd? Finns en krisplan och vilka insatser kan erbjudas?
- **Trauma:** Barn, unga och vuxna som lever eller har levt under förtryck och våld uppvisar ofta tecken på traumatisering och i dagens läge ges de ofta få möjligheter att bearbeta sina traumatiska upplevelser. Vad bör vi tänka på?
- **Tiden efter – behov av långsiktig stöd och rehabilitering:** Att tvingas lämna hela sitt nätverk är i sig ett stort steg även om det är ett måste. Ensamheten utgör en betydande riskfaktor. Vad bör vi tänka på? Stödperson/er? (Läs mer i Våga göra skillnad, Länsstyrelsen Östergötland)
- När den utsatta lever med **skyddade personuppgifter** finns det många aspekter att tänka på för att inte riskera den utsattas säkerhet. (Läs mer i Man vill ju finnas, Länsstyrelsen Östergötland)

Utifrån ovanstående kan ni skapa en handlingsplan för er organisation när det gäller bemötande av och insatser till målgruppen. En sådan handlingsplan måste förankras hos chefer och politiker för att få genomslag i hela organisationen. I detta arbete är det även viktigt att, om möjligt, bygga på fungerande rutiner som redan finns i kommunen. Den grupp som ansvarar för att ta fram rutiner har ett stort ansvar att löpande förankra arbete i respektive verksamhet/organisation för att skapa delaktighet.

Nästa steg

I nästa steg när samverkan ska ske med andra organisationer, bör ni vara klara över svaren på följande frågor:

- Vad är er organisations uppdrag och ansvarsområde?
- Vilka behov finns av ökat samarbete med andra aktörer?
- Vad kan ni göra för att bli bättre på att samverka med andra aktörer?

Arbetsgång för rutiner för samverkan

Målet med att skapa rutiner för samverkan är att roll- och ansvarsfördelning blir tydlig och att alla aktörer gemensamt arbetar för att uppmärksamma utsatta personer, barn som vuxna, samt se till att de får adekvat stöd och de insatser de är i behov av. För detta krävs även kunskap kring hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstämpning. En enskild yrkesverksam eller myndighet ska inte stå ensam i arbetet.

Därför är det viktigt att skapa en fungerande samverkansstruktur där de yrkesgrupper som kommer i kontakt med utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld finns representerade. Alla de berörda parterna ska veta vilka de kan ta kontakt med och det ska finnas ett tydligt flödesschema som visar kontaktvägarna och var det finns nyckelpersoner utifrån funktion och kompetens.

En samverkansstruktur syftar inte till att skapa nya arbetsuppgifter, utan handlar om att kvalitetssäkra och understödja den verksamhet som de berörda samverkansparterna normalt bedriver. Det är centralt att i en samverkansplan tydliggöra våra olika uppdrag och ansvarsområden men att vi samtidigt har ett gemensamt ansvar för att ge den utsatta bästa möjliga hjälp. En viktig förutsättning för att samverkan ska bli så konstruktiv som möjligt är att alla myndigheter och organisationer som är involverade i arbetet, har tagit fram egna rutiner för sin verksamhet. I mötet med andra aktörer, krävs det att man är trygg i vad man själv ska bidra med.

Steg 1) Förankring

Hitta nyckelpersoner inom olika organisationer (t.ex. förskola, skola/ elevvård, socialtjänst, polis, åklagare, ungdomsmottagning, kvinnoklinik, region i övrigt, frivilligorganisationer, flyktingmottagning och även t.ex. Arbetsförmedling och Försäkringskassan) som har ett ansvar och engagemang för att i sin yrkesroll uppmärksamma och hjälpa de utsatta individerna, såväl barn som vuxna. Det är dock viktigt att samverkan inte bygger enbart på enskildas engagemang utan en nyckelperson inom en organisation måste om hen slutar ersättas av någon annan. Samla till ett inledande möte för att alla ska ges möjlighet att lägga fram de behov som finns för förbättrad samverkan mellan de olika aktörerna.

Diskussionsfrågor:

- Har personalen utbildats kring hedersrelaterat våld och förtryck, barn- äktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning? Vilken kunskap finns inom verksamheten och följs kunskapsnivån upp (t.ex. utifrån personalomsättning)? Hur ser kunskapen ut på handläggar- respektive chefsnivå?
- Hur fungerar bemötandet och hjälpen till den utsatta utifrån era olika positioner/funktioner? (Strukturella hinder? Problem? Möjligheter?)
- Hur arbetar er organisation för att utveckla och kvalitetssäkra verksamheten? Sker systematisk uppföljning på individ- och verksamhetsnivå?
- Vad krävs för att förstärka samarbetet med andra aktörer på ett konstruktivt sätt?
- Finns det befintliga rutiner som man kan använda eller vidareutveckla även för hantering av ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck? Hur och när följs implementering av rutinerna upp?

Steg 2) Mandat

Samla berörda chefstjänstemän till ett möte. Presentera idén om och behovet av förbättrad samverkan inom kommunen. Det är viktigt att chefsnivån ger ett tydligt mandat till nyckelpersoner i den egna organisationen att arbeta fram ett gemensamt förslag på hållbara rutiner för samarbete över organisationsgränser. Cheferna måste ge stöd och utrymme för nyckelpersonerna att arbeta vidare med att utforma ett förslag.

Ta även kontakt med politiker i berörda nämnder (t.ex. socialnämnd, barn- och ungdomsnämnd, utbildningsnämnd och omsorgsnämnd, eller motsvarande) för att säkerställa att kunskap finns om hedersrelaterat våld och förtryck och att frågan prioriteras.

Steg 3) Planering

Ta hjälp av gruppen med nyckelpersoner för att se till att planering sker inom respektive organisation och gemensamt. Det kan vara bra att träffas för att skapa en bra grund för samverkan, exempelvis inom ramen för gemensamma planeringsdagar eller liknande. Punkterna nedan är exempel på vad som kan tas upp, och kan vid behov delas upp på olika tillfällen/möten.

Förslag på punkter

- Grundkunskap samt yrkesanpassad kunskap kring hedersrelaterat våld och förtryck.
- Använd filmer och böcker på ämnet för att illustrera vad vi ska arbeta med, och som underlag för diskussion kring hur vi kan förhindra och bemöta hedersförtryck och våld, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning.
- Det är viktigt att ta del av målgruppens egna erfarenheter för att få en djupare förståelse för vad det innebär att vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, exempelvis genom inspelade eller skriftliga berättelser. Om det finns tankar på att bjuda in en person från målgruppen, är det av största vikt att säkerställa att detta inte kan vara riskabelt för personen ifråga och att hen är trygg i att kunna berätta sin historia utan att riva upp tidigare trauman.
- Internationella konventioner och svensk lagstiftning som ligger till grund för arbetet.
- Presentation av de olika organisationerna uppdrag och ansvar. Här finns det ett viktigt förarbete att göra inom varje organisation för att man ska känna sig trygg i mötet med andra aktörer. Det är viktigt att alla inblandade får en klar bild av vad övriga aktörer ska göra utifrån respektive uppdrag.
- För diskussioner både i yrkesvisa grupper och i tvärgrupper. Ämne för diskussion kan t.ex. vara hur de olika yrkesgruppernas arbete kan utvecklas, dilemmafällor som illustrerar olika uttryck av hedersförtryck, de olika aktörernas ansvar, hur samarbetsmönstret mellan olika aktörer kan bli bättre, vad som är viktigt att tänka på i bemötandet samt strukturella hinder som behöver ses över eller lyftas (lagar, sekretess, rutiner).
- Ge exempel på befintliga rutiner inom kommunen/länet som är värda att arbeta vidare med/förstärka/anpassa efter de specifika behov som finns när man kommer i kontakt med en person som är eller riskerar att drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck. (Finns det t.ex. handlingsplan och rutiner för arbetet mot mäns våld mot kvinnor och/eller våld mot barn? Vad säger kommunens handlingsplan för hållbar utveckling?) Det är bra att bygga vidare på strukturer och metoder som är inarbetade och välfungerande för att inte skapa nya rutiner i onödan.
- (För förslag på rutin se även bilaga 2.)
- Det är viktigt att under hela tiden ha den utsatta målgruppens behov i fokus. Det är dem vi arbetar för!

Var noga med att dokumentera diskussioner och slutsatser. Detta utgör sedan underlag för att formulera en samverkansplan/-rutin. Nyckelpersonerna har ett gemensamt ansvar för genomförandet, med understöd från chefer och politiker. Samverkan ägs av organisationerna själva och det är därför viktigt att ansvaret i slutändan ligger hos dem.

Steg 4) Utforma samverkansplan

Nyckelpersonerna ansvarar för att sammanställa ett förslag till samverkansplan/-rutin som man gemensamt kan ta ansvar för.

Varje organisation formulerar vad de kan bidra med och ta ansvar för i bemötandet av och stödet till den utsatta samt ett antal kontaktpersoner som är en väg in i organisationen. Det är viktigt att en sådan kontaktväg är kopplat till funktion, inte enbart person, och att det är tydligt vem som ska kontaktas och i vilken situation samt vem i den egna organisationen som tar den kontakten. Det måste framgå vilka tider på dygnet man kan nå de olika organisationerna och var man annars kan vända sig, beroende på hur akut situationen är. Som grund för detta är det också viktigt att varje organisation har tydliga kontaktvägar internt.

Denna samverkansrutin kopplas till ett flödesschema för att ge en tydlig bild av kontaktytorna mellan olika organisationer.

Ovanstående formar en kort och tydlig arbetsgång som ska vara enkel att tillämpa även i en akut situation.

Steg 5) Återkoppling

När ett förslag på en samverkansrutin tagits fram ska det förankras på chefs- och politikernivå. De får möjlighet att ge synpunkter på förslaget innan en färdig samverkansrutinen antas.

När ett färdigt förslag finns samlas chefstjänstemän och politiker till ett möte tillsammans med nyckelpersonerna för att diskutera följande:

- Hur ska chefer/politiker se till att nödvändiga resurser avsätts för att samverkan ska bli möjlig? Krävs det förändringar inom den egna organisationen?
- Finns det tydliga och välkända handlingsplaner inom de olika organisationer för hur man ska arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck? Det är viktigt att alla är medvetna om vad de har för faktiskt ansvarsområde och vad som krävs för att kvalitetssäkra det egna arbetet.
- Hur ser vi till att samverkansplanen blir känd inom den egna organisationen? (se t.ex. steg 6)
- Är det tydligt vem/vilka som ansvarar för att samverkansplanen utvärderas, uppdateras och utvecklas? Hur säkerställs att t.ex. information kring kontaktuppgifter/-personer är aktuell?
- Finns det andra typer av våldsutsatthet som kan rymmas inom samverkansplanen?

Steg 6) Implementering

När samverkansrutinen har antagits krävs ett omfattande förankringsarbete i de olika berörda organisationerna för att all personal, även de som inte har deltagit i framtagande av rutinen, ska känna till hur man ska agera när man möter barn eller vuxna som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Information om samverkansrutinen kan med fördel kombineras med en utbildningsinsats som samtidigt höjer kunskapsnivån inom organisationen när det gäller hur man arbetar med målgruppen och ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Alla måste ha tillräcklig kunskap för att kunna uppmärksamma individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Vid behov kan man sedan ta kontakt med dem som har fördjupad kunskap i ämnet, inom den egna verksamheten eller inom en annan myndighet eller ideell organisation.

Steg 7) Uppföljning och utveckling

Det är viktigt att samverkansplanen är ett levande dokument som följs upp, utvärderas och förbättras utifrån nya erfarenheter och kunskaper. En utvärdering av planen behöver också inkludera de stödsökandes uppfattningar om hur väl stödet fungerar och vad som behöver utvecklas när det gäller insatser och samverkan.

Avslutningsvis

Svensk lagstiftning, jämställdhetspolitiska mål och FN:s konventioner är till för alla, oavsett kön, etniskt ursprung, sexuell läggning, ålder eller funktionshinder. Sedan 1 januari 2020 är dessutom Barnkonventionen lag i Sverige.

FN:s medlemsstater har en skyldighet att ihärdigt förebygga och utreda brott mot barn och kvinnor i hederns namn samt att bestraffa förövarna och ge skydd för offren. Att underlåta detta är i sig en kränkning av de mänskliga rättigheterna, men då från statens sida.

Enligt Agenda 2030 ska de mänskliga rättigheterna förverkligas och jämställdhet samt kvinnors och flickors egenmakt främjas. I Istanbulkonventionen konstateras bl.a. att

- kvinnor och flickor ofta utsätts för allvarliga former av våld, såsom våld i hemmet, sexuella trakasserier, våldtäkt, tvångsäktenskap, hedersrelaterade brott och könsstympning, vilket är en allvarlig kränkning av kvinnors och flickors mänskliga rättigheter och utgör ett stort hinder för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.
- våld i hemmet drabbar kvinnor opropotionerligt och att även män kan utsättas för våld i hemmet.
- barn är offer för våld i hemmet, inbegripet som vittnen till våld i familjen.

Alla kommuner bär ett ansvar för att utifrån detta ge sina invånare rätten att vara med och forma sitt eget liv, fritt från våld och förtryck.

Stöd från Nationella kompetensteamet

Arbetet med uppdraget utförs av ett nationellt kompetensteam, som till stor del består av sakkunniga med yrkesspecifik kunskap och erfarenhet när det gäller den utsatta målgruppen. Inom ramen för uppdraget ska det nationella kompetensteamet bidra till att stärka statliga och kommunala verksamheters förmåga i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning. Stöd ska också lämnas till enskilda yrkesverksamma och ideella organisationer.

Länsstyrelsen Östergötland har ett nationellt regeringsuppdrag att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning mot kvinnor och flickor.

För mer information: **[www.hedersförtryck.se](http://www.hedersfortryck.se)**

Kontaktuppgifter: **<http://www.hedersfortryck.se/kontakt/>**

Om du är intresserad av en utbildningsinsats i din kommun/region/län är du välkommen att skicka en förfrågan till **nktutbildning.ostergotland@lansstyrelsen.se**.

Det finns också en nationell stödtelefon dit yrkesverksamma kan ringa för rådgivning i enskilda, avidentifierade ärenden: **010-223 57 60**.

Diskussionsmaterial och annat stöd i arbetet

Förberedande frågeställningar

Syftet med gemensamma planeringsdagar eller liknande är att skapa bättre förutsättningar för samverkan. Inför det är det bra att tänka till kring följande frågeställningar:

- Vad är din yrkesroll, funktion och ansvarsområde inom verksamheten?
- Inventera befintliga rutiner: Vilka är bristerna och styrkorna avseende arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilka behov finns av ökat samarbete med andra yrkesgrupper?
- Något annat som du tycker är viktigt att ta upp under en gemensam planeringsprocess.

Tanken är att du ska blicka på din egen organisation och se vad du/ni kan bidra med i förhållande till andra samt vilket stöd du/ni behöver för att kunna göra ditt/ert arbete så bra som möjligt – utifrån behoven hos den utsatta målgruppen.

Dilemmafall inom den egna organisationen

På följande sidor presenteras ett antal exempel på fall som kan användas som diskussionsunderlag för att utveckla det egna arbetet med ärenden rörande hedersrelaterat våld och förtryck. De olika fallen kan vara mer eller mindre relevanta beroende på vilken organisation/verksamhet man arbetar inom.

Det är även möjligt att använda sig av ärenden från den egna verksamheten, både sådana som ni bedömer kan ses som goda exempel och sådana där ni kunde ha agerat annorlunda. Ärendena måste då vara avidentifierade i sådan grad att sekretessen inte äventyras. Frågor ni kan tänka kring när ni analyserar era ärenden är:

- Hur agerade ni? Bemötande av den utsatta individen? Vilka insatser vidtogs? Vad fungerade bra? Vad borde ni gjort annorlunda? Vad mer hade ni kunnat göra? Hur upplevde den utsatta stödet?
- Hur är kompetensen inom den egna organisationen för att förstå och hjälpa den utsatta individen. Genomförs rutinmässigt återkommande skydds-/riskbedömningar?
- Om kunskapen/kompetensen inte är tillräcklig – vem kan ni kontakta för konsultation? (lokalt, regionalt, nationellt)
- Vad ligger inom ert ansvarsområde att göra och när ska ni kontakta och/eller lämna över till annan aktör? Vem lämnar ni över till?

I alla dilemmafall kan ni också reflektera kring om/hur era bedömningar hade förändrats om den utsatta exempelvis:

- Hade varit av ett annat kön?
- Hade haft en intellektuell funktionsnedsättning?
- Hade varit homo- eller bisexuell?
- Hade varit 15 år, 18 år, 21 år o.s.v.

Fall 1

Familjen består av föräldrar och fyra barn i olika åldrar. En flicka är över 18, resten är omyndiga. Under våren gör skolan en anmälan till socialtjänsten. Flickan erbjuds skyddat boende men tackar nej. I början av hösten såg pappan flickan med en pojke och sedan dess har hon inte varit i skolan. Hon får bara lämna bostaden i sällskap med föräldrarna eller bröderna. Hon har inte längre sin telefon och kan inte kommunicera med skolan annat än i undantagsfall. Föräldrarna försöker övertala henne att säga till skolan att hon ska hoppa av och börja jobba istället. Skolan har försökt få kontakt genom telefon men det är svårt eftersom flickan inte får ha sin telefon, och de vet inte heller om familjemedlemmarna läser hennes meddelanden.

- Vad innebär utsattheten för flickan i detta fall? Möjligheter och begränsningar?
- Vad är bör/behöver man göra i denna situation?
- Vilka myndigheter är berörda?
- Hur ska man göra för att komma i kontakt med flickan?
- I det här fallet är flickan över 18, men det är uppenbart att hon hålls instängd mot sin vilja. Vilket handlingsutrymme kan myndigheter ha för att bryta hennes isolering?
- Flickan har önskat ett möte, men samtidigt flaggat för att hon kan komma att ljuga under det mötet. Hur kan man planera för och hantera detta?
- Ibland uppstår en stor diskrepans mellan att vara nästan myndig respektive myndig, när det gäller beslut kring skydd och vad som bedöms som "fri vilja". Är detta rimligt, då problematiken är densamma. Vem är mest utsatt, barnet eller den myndiga?
- Vad kan hända om man inte gör någonting?

Fall 2

En kvinna i 20-årsåldern har liksom sin mamma och syskon skyddade personuppgifter p.g.a. våld från pappan. Vid ett möte uppger kvinnan att hennes ena syster nu bor stadigvarande hos pappan. Kvinnan är orolig att systemen ska giftas bort under en inplanerad resa. Handläggaren har anmälningsplikt, men är orolig att detta kommer skapa problem för hennes klient då det är uppenbart att informationen kommer från henne. Enheten har tidigare inte fått någon indikation på att pappan fortfarande är involverad i familjen, utan utgick från att socialtjänsten hade god insyn i familjen.

- Det "självklara" är att ta emot stöd och skydd och att vända sig till myndigheter när detta brister. Fundera på familjemedlemmarna ur ett hedersperspektiv och vad det får för konsekvenser. Vem skyddar vem och varför?
- Vad kan den upplevda verkligheten vara för 20-åringen? För mamman? För syskonen?
- Vad behöver en utredare veta om heder, och vilka ramverk finns redan i samhället för att skydda barnen.
- Gör en plan för hur ni ska agera utifrån samverkan. Utvärdera var det brast.

Fall 3

Under våren uttrycker en 9-årig flicka att hon vill ha större frihet och detta leder till konflikter i hemmet. Skolan gör en anmälan till socialtjänsten utifrån oro framför allt för hård kontroll och begränsningar. Vidare säger flickan att föräldrarna inte älskar henne för att hon är ful och dum. Skolan vet inte om hon är utsatt för våld då hon alltid är heltäckt. Föräldrarna uppger att de bara säger att hon är söt och duktig och att hon har frihet att göra vad hon vill, inom rimliga gränser. Flickan berättar ingenting som föranleder omedelbar placering. Dock framkommer tillräcklig oro för att fatta beslut att hon ska placeras för utredning, vilket föräldrarna samtycker till. Socialtjänsten letar efter lämpligt utredningshem under sommaren, medan familjen åker på semester. En tid efter sommarlovet inkommer en anmälan att flickan inte är tillbaka i skolan. Föräldrarna har kommit tillbaka tillsammans med två yngre bröder. I samtal uppger de att flickan vill stanna med sin moster, att hon trivs mycket bättre där och att hennes äldre systrar (14 och 17 år) också är där. De kommer gå i skolan och stanna där på obestämd tid. I ursprungslandet förekommer det att flickor gifts bort i unga år och att flickor könsstympas.

- Vad behöver du veta om hedersnormer för att kunna förstå den här flickan?
- Tror du att det är vanligt att det ställs högre krav på unga från en hederskontext än på andra barn att förklara sitt sammanhang för myndigheter?
- Hur ser barnets verklighet ut? Begränsningar och utrymme samt framtidsutsikter.
- Vad är det särskilt viktigt att tänka på i ärenden med en transnationell dimension?
 - På vilket sätt är det viktigt att vi har kunskap om hedersrelaterade våld och förtryck i detta fall?
 - Vilka myndigheter bör agera? På vilket sätt?
 - Hur bör dialogen med föräldrarna föras?
- Vad är konsekvensen om vi inte agerar? Eller agerar på fel sätt?
- Fundera kring uttrycket "låta barnen komma till tals" och vad det innebär för en 5-åring, en 7-åring, en 17-åring. Är det knutet till psykosociala förutsättningar, till ålder eller är det lika för alla?
- Många barn pratar med skolpersonal, men behöver därefter bekräfta det de har uppgett för socialtjänst. Vad finns det för risker med att beslut att anmäla ska överprövas av andra myndigheter?
- Ibland känner skolpersonal stor oro men drar sig för att anmäla då de upplever att de behöver belägga oro med fakta. Hur blir det när barn har svårt att prata av rädsla att inte bli trodda (kan även gälla vuxna)?
- Försök förstå föräldrarnas upplevda verklighet. Vad driver dem att hålla kvar sina barn i ett krigsdrabbat land utan de skydds nätverk de kan få i Sverige? Vad säger detta om styrkan i deras normer och värderingar?

Fall 4

En 18-årig flicka med kognitiv funktionsnedsättning har börjat prata på skolan om att hon ska gifta sig. Hon har uttryckt att hon inte vill gifta sig, men att hon går med på det eftersom föräldrarna annars blir arga. Hon har också sagt att hon är glad över att ha en pojkvän och att det ska bli roligt att få ha en klänning, få plocka ögonbrynen och ha en fin frisyr på bröllopsdagen. Skolan tror inte att hon förstår vad det innebär att gifta sig och när de försöker prata med henne hoppar hon mellan olika ämnen. Det är svårt att prata fritt då hennes personliga assistent också är hennes kusin, och alltid är i närheten eller i rummet.

- Vad innebär det att vara "kluven" till ett äktenskap? Vad tror ni att just den här flickans kluvenhet handlar om? Utgå inte från er förförståelse av kluvenhet i relationer utan sätt er in i hennes situation.
- Hur blir hennes liv om hon gifter sig? Vad har hon för rättigheter och möjligheter och i vilken utsträckning kan hon påverka sitt liv och sin utveckling? Gör en konsekvensanalys.
- Barn- och tvångsäktenskap är förbjudet i Sverige. Ett rekvisit är utsatt belägenhet. Utsatt belägenhet kan vara att vara underårig, men även att ha en funktionsnedsättning. Hur långt ska vi gå för att försöka utröna hennes insikt kring och inställning till situationen, och när bör vi dra en gräns och agera för hennes skydd?
- Personlig assistens är en rättighet som även omfattar samtal med myndigheter. Vilket dilemma uppstår när assistenten kan vara en del av problemet?

Fall 5

En 14-årig flicka är glad för att hon kanske är gravid; då kan hon gifta sig och lämna sin familj. Hon är dock livrädd för att familjen ska få reda på att hon har haft sex för då kommer de döda henne. Flickan omhändertas jml. LVU och placeras i jourhem i en närliggande kommun. Hon får också kontakt med BUP då hon uttrycker suicidhot, oförklarlig ledvärk, ät- och sömnrubbningar samt hör röster som hon inte vet om de är verkliga eller drömmar. När hon talar om sina hemförhållanden är hon dock mycket tydlig och sammanhängande. Vid ett tillfälle när de träffar flickan dyker ca 50 familjemedlemmar upp utanför socialtjänsten och polis tillkallas. Fadern och flickans äldre (men omyndige) bror kommer på föräldrasamtalen och ifrågasätter hur myndigheter kan lita mer på ett "psykiskt sjukt barn" än på väldigt många vuxna, välordnade människor. Brodern blir hotfull och fadern säger inte till honom. Efter en kort tid tar flickan tillbaka sina uppgifter och uppger att hon inte är rädd för sin familj, bara för pojkvännen. Hon uppger nu att hon tar sitt liv om hon inte får flytta hem igen. Släkt/familj dyker upp i receptionen hos socialtjänsten samt ringer och kräver möten. Slakten har även kontakt med lokala politiker som ringer till socialtjänsten och undrar vad som händer, och i viss mån ifrågasätter socialtjänstens handläggning. Handläggarna känner sig hotade, även om direkta hot inte har uttryckts, och tvivlar allt mer på sina beslut. De blir också osäkra när ledningen inte står bakom dem. Vidare är de osäkra på flickan då hon "far fram och tillbaka" i vad hon vill.

- Vilka faktorer tror du ligger bakom barn och unga som ändrar sin berättelse, och varför är det viktigt att beakta dem?
- Resonera kring begreppet "att lyssna på barnen" och att göra en risk- och skyddsbedömning i det här fallet.
- Föreställ dig att vara flickan när 50 släktingar går emot socialtjänst och polis. Vad hade du behövt för att känna dig trygg i denna situation?
- Hade du känt dig trygg i ett skyddat boende när du fortfarande bor nära dem som hotar? Hur hade det påverkat dig?
- Varför och för vems skull placeras vi nära hemmet? För vems skull träffas vi hellre på socialtjänsten än i boendet?
- Fundera lite kring säkerhetsplaner. Vad är viktigt att tänka på?
- Hur bedriver man en utredning när föräldrar/nätverk så starkt förnekar hot, våld och påtryckningar och inte visar intresse av dialog?
- Hur gör vi när släkt och syskon tar utrymme som jämbördiga med vårdnadshavare. Vilka kan och bör vi stoppa? För syskonens skull? För det utsatta barnets skull?
- Gör en konsekvensanalys. Vad vet du hittills om flickan, familjen och hela situationen för att förstå vad som händer om hon får flytta tillbaka? Om vi fortsätter hålla henne i skydd?
- Hur påverkas vi som tjänstemän av hot som riktas även mot oss?
- Hur påverkas vi när vi saknar stöd från chefer/politiker trots allvarlig utsatthet?

Fall 6

Flicka, 13 år får under våren kontakt med socialtjänsten utifrån en anmälan från skolan om misstänkt våld och förtryck. Då såväl flicka som föräldrar förnekade att det fanns skäl till oro vidtogs inga åtgärder. Fram till sommarlovet hörde flickan av sig ibland för att prata lite, dock framkom ingen oro. När skolan började igen hörde flickan genast av sig och berättade att hon har varit inlåst hela sommaren. Hon fick bara träffa vänner som ingick i föräldrarnas nätverk och hennes yngre bror var med hela tiden. Hon fick varken använda dator eller mobil. Hon fick laga mat, städa och tvätta och fick ofta äta ensam på sitt rum. Flickan är förtvivlad över det som har hänt och livrädd för vad som ska ske. Hon placeras jml. LVU samma dag. Föräldrarna har en välordnad tillvaro, har utbildning och är väletablerade och socialtjänsten ser förutsättningar för familje- arbete, men de vet inte hur. Föräldrarna förnekar att ha stängt in flickan. Efter ett par dagar tar flickan tillbaka sin historia och uppger att hon ljugar för att få åka ut och resa med en kompis. Föräldrarna bekräftar att flickan ofta ljugar och de vill ha hjälp med det.

- Föreställ dig att läsa den här flickans dagbok under sommaren. Vad kan hennes rädslor ha varit? Hennes oro, sorg, längtan? Vad kan hon ha hoppats på?
- Vad kan det finnas för skäl till att flickan tar tillbaka det hon har berättat? Vad vet vi om den faktiska situationen i familjen? Vad är en rimlig bedömning av situationen och vilka beslut ska vi fatta utifrån det?
- Tror du att det är lätt att låta bedömningen av föräldraförmåga påverkas av att föräldrarna har arbete, uttrycker sig väl och verkar samstämda i sina berättelser?
- Vad krävs av föräldrar och syskon för att under tio veckor kunna upprätthålla denna gränssättning? Vad säger det om deras övertygelse utifrån normer och värderingar?
- Vad utsätter vi ett barn för när vi startar upp familjesamtal när vi redan har maktstrukturerna så klara för oss? Hur kan ett barn uttrycka sin mening när hon sedan ska gå hem med föräldrar som har kontrollerat, begränsat och hotat henne över en lång tid? Hur är det för ett barn att ha familjesamtal om att hon ljugar / att flytta problemformuleringen till barnets beteende i stället för att arbeta med familjenormerna?
- Hur kan vi arbeta med olika former av våld när förövarna inte erkänner/ bara delvis erkänner?

Fall 7

16-årig pojke bor tillsammans med sina föräldrar och syskon. Familjen har stor släkt som finns i närområdet. De flesta har arbeten, många driver egna småföretag; mestadels butiker och restauranger samt kör taxi. Med anledning av kraftig försämring i resultat och närvaro har skolan haft ett samtal med pojken som då bröt ihop och berättade om kontroll och fysiskt våld. Han är ofta rädd, kan inte lita på någon och känner sig kontrollerad överallt. Skolan anmäler pojkens situation till socialtjänsten. Pojken är vanligen duktig i skolan, och vill läsa vidare på universitetet. Han är mycket bra på att uttrycka sig och göra sig förstådd och förstår snabbt komplicerade uppgifter, och skolan hade ingen oro för honom innan han berättade om våldet. De erinrar sig att han kom sent till terminsstarten och uppgav att han hade varit på semester sedan någon månad innan han slutade nian. Föräldrarna hade inte ansökt om ledighet från gymnasiet, dock från nian där de fick avslag men åkte ändå. Socialtjänsten får inte träffa pojken ensam för föräldrarna. I samtal förnekar både föräldrarna och pojken alla uppgifter som inkommit från skolan. Pojken uppger att de har missförstått allt vad han har sagt, och att de har lagt ord i hans mun. Dagen efter går pojken till sin skolsköterska som i sin tur kontaktade socialtjänsten som träffar honom ensam. Pojken uppger att han pressats att ljuga i tidigare samtal och att han vill bli skyddad från familjen. Han placeras jml LVU i en jourfamilj i kommunen. Efter 4 dagar avviker han från placeringen och tar tillbaka allt. Pojken placeras jml. LVU i hemmet då socialtjänsten inte vet vad de ska tro. Socialtjänsten har beviljat en öppenvårdsinsats i familjen som föräldrarna sagt ja till. Föräldrarna ska träffa en person och pojken en annan person. Vid ett samtal med pojken upptäcker behandlaren att pojken använder sin mobiltelefon för att spela in samtalet.

- Vilka strukturer av hedersrelaterat våld och förtryck ser du i den här beskrivningen? Utifrån det: vad är det viktigt att tänka på?
- Är det meningsfullt att ha samtal med barn tillsammans med föräldrarna när man misstänker hård kontroll hemifrån avseende vad de får och inte får säga?
- Är det meningsfullt att ha samtal med föräldrar när de förnekar våld, kontroll och begränsningar?
- Socialtjänsten bygger i hög grad på frivillighet och samarbete. Har vi kapacitet att hantera personer som inte vill samarbeta samt att bedöma detta?
- Vad har skolan för möjligheter att påverka och följa upp utsatthet? Används detta i tillräcklig utsträckning?
- LVU är en skyddslagstiftning; på vilket sätt skyddas den här pojken med LVU i hemmet?
- Bortsett från hedersperspektivet: på vilket sätt kommer barnperspektivet fram i det här ärendet?
- Tror du att den här pojken hade bemötts på ett annat sätt om han hade haft ett svenskt ursprung?
- Vad tror du kommer hända om 3, 6 och 12 månader med det här barnet om han bor kvar hemma? I förhållande till myndigheter/vuxenvärlden? I förhållande till familjen? Finns det risk att han förs bort igen?

Fall 8

Flicka 17 år berättar på skolan att hon är rädd att gå hem. Föräldrarna upptäckte kvällen innan att hon hade sociala medier på sin telefon och de hade skrikit och skällt på henne och pappan hade tagit strupgrepp på henne. De hade också slagit sönder hennes telefon och mamman hade klippt sönder hennes jeans med motiveringen att hon ”klär sig som en hora”. Medan bråket pågick lagade mamma mat och tryckte en stekspade mot en tom stekpanna. Även om ingenting uttalades var flickan rädd att bli bränd. Flickan uppger att hennes syskon var hemma, men de märkte inte bråket då de var på sina rum. Hon tror att de låter bli att lägga sig i för att de inte ska förlora sin frihet. Samtidigt som hon är rädd för att gå hem uppger hon att hon inte är beredd att flytta. Hon är livrädd för att föräldrarna ska få veta att hon har pratat och att de då kommer kontrollera henne ännu mer. Flickan är vidare rädd att de ska upptäcka att hon har en flickvän, och helst av allt vill hon få komma till en läkare som kan ”bota” hennes homosexualitet. Då skulle allt bli bra.

- Hur ser flickans verklighet ut, begränsningar och livsutrymme?
- På vilket sätt är det viktig i detta fall att vi har kunskap om det som är specifikt med hedersrelaterade våld och förtryck?
- Vad ska göras i detta fall? Beskriv konkret vilka åtgärder är aktuella? Beskriv på vilket sätt åtgärderna ska genomföras.
- Vad händer om vi inte agerar eller gör en felaktig bedömning?
- Blunda och tänk dig att du är flickan. Hur upplever du den här situationen? Är det möjligt att vara rationell och utesluta risker och bedöma sin säkerhet?
- Tror du att det är vanligt att vuxna som uttalar konkret rädsla får mer hjälp än barn som säger att de ”inte vet”? Fundera kring vad ”jag vet inte” kan betyda. Hur skulle du exempelvis svara på frågan ”tror du att de kan döda dig”? Hur kan du fånga upp ett barns oro och osäkerhet även om de inte uttryckligen vet vad vuxna i deras omgivning är kapabla till eller hur långt de är beredda att gå?
- Ska ett barn som utsätts för grovt våld själv avgöra och bedöma sitt skyddsbehov?
- Går det som utsatt (och för ett barn) att vara objektiv i förhållande till sin egen situation?
- Fundera kring olika former av våld; fysiskt, psykiskt, sexuellt, socialt, materiellt och latent. Hur påverkas en individ i sitt handlingsutrymme av detta?
- Fundera kring syskonen. Är det troligt att de ”inte märker något”? Fundera också på hur latent våld påverkar alla i en familj.

Fall 9

Pojke, 15 år har åtskilliga insatser från socialtjänsten sedan flera år tillbaka. Utredning och insats har utgått ifrån obekräftade uppgifter om våld i hemmet från såväl fadern som äldre syskon. Det har även funnits oro kring försummelse av pojken när han var yngre. Föräldrarna är skilda och barnen bor med mamman, men pappa besöker dem ofta. Det finns flera yngre syskon i familjen. Mamma uttrycker ofta att hon varken har tid eller ork att hjälpa sonen, utan menar att det är pappans och syskonens ansvar. Hon har själv utsatts för våld av pappa, men han har aldrig dömts. Alla barn är kända på socialtjänsten utifrån uppgifter om bristande hemförhållanden och socialt nedbrytande beteende. Under de senaste två åren har pojken börjat missa allt mer skola. Han har även misstänkts för snatteri, stöld, skadegörelse och våldsbrott. I en husrannsakan hittades två soft airguns och skarp ammunition samt knivar. Det finns även misstankar om handel med/bruk av narkotika. Polisen beskriver honom som en ofta förekommande individ i deras kartläggningar av gängkriminalitet och uttrycker oro för hans framtid. Då han först nyligen blivit straffmyndig finns inga domar. I takt med hans accelererande kriminalitet har insatserna riktats mer mot hans beteende och inte alls mot hemförhållandena. Tvärtom samarbetar myndigheter med föräldrarna utifrån gränssättning och vägledning för att stävja kriminalitet och socialt nedbrytande beteende. De kommer på möten och uttrycker att de vill att han ska skärpa sig, dock visar de inga märkbara tecken att vilja ändra sina strategier gentemot honom. Trots omfattande insatser grips pojken för väpnat rån i en närbutik och placeras i arresten. På socialtjänsten och i skolan finns en konflikt kring om han ska placeras på en SIS-institution utifrån kriminaliteten eller om han behöver få vård och behandling anpassad efter hans utsatthet av familjen. Familjen pratar om en tredje lösning: att pojken ska bo hos släkt i ursprungslandet under en period.

- Föreställ dig att sitta i ett möte med någon som använder våld emot dig/någon som inte förmår skydda dig, som talar om dina brister utan att du kan svara tillbaka.
- Vad tror ni händer med barn som har utsatts för våld/utsätts för våld när de som ska hjälpa till slutar prata om utsatthet och bara pratar om beteende?
- Vad tror ni händer med dessa barn när det är våldsutövarna som i första hand får uppgiften att reglera beteendet?
- Hur vanligt tror ni att det är att vi missar utsatthet hos barn och vuxna som har ett socialt nedbrytande beteende?
- Hur ska vi se skillnad på föräldrar som sätter adekvata gränser och föräldrar som har parallella agendor för fostran? Har vi en förståelse för att föräldrar "överreagerar"?
- Tror du att det är vanligt att det finns fler barn i en familj som är utsatta och att man undviker placering för att det känns övermäktigt att placera fler barn och inte bara ett?

Dilemmafall – samverkan

Fall 1

I maj tar en flicka kontakt med sin kurator på skolan. Hon känner en enorm oro nu när skolan snart är slut och hon ska ta studenten. Hennes familj tillåter inte att flickan är med på några aktiviteter i samband med hennes avslutning. De har också pratat om att åka till föräldrarnas ursprungsland direkt efter skolavslutningen. Familjen är mycket upprörda för att det går ett rykte om att hon har träffat en kille i klassen. Det stämmer, men killen blev hotad och misshandlad av flickans bröder och de har nu gjort slut.

- Hur ska vi agera för att hjälpa flickan?
- Vilka akuta och långsiktiga risker ser ni?
- Vilket ansvar har respektive myndighet/aktör?
- Vad är viktigt att tänka på kortsiktigt?
- Vad är viktigt att tänka på långsiktigt?
- Vad krävs för att vi ska kunna samarbeta så bra som möjligt?
- Vilka hinder kan uppstå? Kan de elimineras i förväg?
Eller hur gör vi när de uppstår?

Fall 2

En flicka tar kontakt med dig, hon är 15 år och är jätteorolig för att gå hem. Hennes kusin hade kommit till skolan och där sett henne tillsammans med några killar i klassen. Kusinen hade sedan skickat ett meddelande på mobilen och uttryckte att hon skulle få se vad som skulle hända när hon kom hem.

- Hur ska vi agera för att hjälpa flickan?
(Hur ska vi agera om hon istället är 12 år, eller 18 år?)
- Vilka akuta och långsiktiga risker ser ni?
- Vilket ansvar har respektive myndighet/aktör?
- Vad är viktigt att tänka på kortsiktigt?
- Vad är viktigt att tänka på långsiktigt?
- Vad krävs för att vi ska kunna samarbeta så bra som möjligt?
- Vilka hinder kan uppstå? Kan de elimineras i förväg?
Eller hur gör vi när de uppstår?

Fall 3

En kille, 16 år tar kontakt med sin mentor på skolan. Han har under flera år träffat en tjej som familjen känner till. Nu har familjen beslutat att han ska gifta sig i samband med att han går ut gymnasiet. Hans blivande fru är en kusin som finns kvar i hemlandet och giftermålet har varit planerat sedan han var liten. Killen känner att det är helt omöjligt att leva upp till familjen krav.

- Hur ska vi agera för att hjälpa pojken?
(Hur ska vi agera om han istället är 14 år, eller 18 år?)
- Vilka akuta och långsiktiga risker ser ni?
- Vilket ansvar har respektive myndighet/aktör?
- Vad är viktigt att tänka på kortsiktigt?
- Vad är viktigt att tänka på långsiktigt?
- Vad krävs för att vi ska kunna samarbeta så bra som möjligt?
- Vilka hinder kan uppstå? Kan de elimineras i förväg?
Eller hur gör vi när de uppstår?

Fall 4

En ung kvinna blir placerad på en kvinnojour. Hon har lämnat hela sin familj p.g.a. hot och misshandel. Flickan har inget kontaktnät och saknar även sysselsättning. Tanken är att hon ska söka lägenhet i den aktuella staden.

- Hur ska vi agera för att hjälpa kvinnan?
- Vilka akuta och långsiktiga risker ser ni?
- Vilket ansvar har respektive myndighet/aktör?
- Vad är viktigt att tänka på kortsiktigt?
- Vad är viktigt att tänka på långsiktigt?
- Vad krävs för att vi ska kunna samarbeta så bra som möjligt?
- Vilka hinder kan uppstå? Kan de elimineras i förväg?
Eller hur gör vi när de uppstår?

Samverkansplan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i X kommun

Denna plan syftar till att **kommun, polis, hälso- och region, andra myndigheter** samt **frivilligorganisationer** ska samverka för att barn och vuxna som är utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld ska erbjudas bästa möjliga stöd och hjälp, i ett så tidigt skede som möjligt. Det är viktigt att det finns en tydlighet i och mellan olika verksamheters ansvarsområden samt att det finns framarbetade rutiner för hur samverkan sker.

Samverkan, ansvar och prestigelöshet är nyckelord för att kunna möta flickor/pojkar och kvinnor/män som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck på ett adekvat och konstruktivt sätt.

Samverkansplanen syftar inte till att skapa nya arbetsuppgifter, utan handlar om att kvalitetssäkra och understödja den verksamhet som de berörda samverkansparterna normalt bedriver. Vi har ett gemensamt ansvar för att ge den utsatta bästa möjliga hjälp – utifrån lagstiftning samt våra olika uppdrag och ansvarsområden.

När en utsatt individ söker hjälp är det viktigt att du inte känner dig ensam med problemet. Därför har vi skapat en samverkansgrupp, med representanter från de yrkesgrupper som kommer i kontakt med utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld. Du kan vända dig till samverkansgruppen för att få råd, stöd och hjälp.

Ansvarsområde för respektive samverkanspartner:

(Här följer exempel på vilka olika verksamheter som bör finnas med i samverkan kring arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barn-äktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av kvinnor och flickor. Det är viktigt att varje kommun själva inventerar hur det ser ut i den egna kommunen: vilka aktörer som bör ingå i samverkan.)

Skolan

Skolverket har tagit fram ett stödmaterial kring skolans ansvar och möjligheter i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck⁵. I materialet fastslår Skolverket att

Alla elever ska ha lika möjligheter och därför ska undervisningen enligt läroplanen "anpassas till varje elevs förutsättningar och behov". Vidare ska undervisningen "främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper". Dessa principer är ytterst angelägna för elevens utveckling i skolan.

5. Skolverket, Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter, 2018

Skolans komplexa uppdrag och elevernas individuella situationer kräver att arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i skolan sker parallellt på flera nivåer:

- *Att nå alla elever genom utbildningen*
- *Att nå alla föräldrar*
- *Att upptäcka utsatthet hos elever*
- *Att agera vid misstanke eller kännedom*

I planen kommer en lokal handläggningsrutin att redovisas, d.v.s. vem som gör vad i olika situationer:

- Rektorns roll och ansvar.
- Elevhälsans roll och ansvar.
- Lärares, mentorers och annan skolpersonals roller och ansvar.

Rutinen omfattar såväl förebyggande arbete som akuta insatser och långsiktigt stöd (t.ex. avseende elever som lever under skydd och hantering av skyddade uppgifter).

Kontaktpersoner i kommunens skolor

- Skola 1:** Kontaktperson Person 1, kurator, telefon 12345, mån-fre klockan 08.00-16.30.
- Skola 2:** Kontaktperson Person 2, kurator, telefon 12345. Skola 2 har en handlingsplan mot hedersrelaterat förtryck och våld. Den kommer att inarbetas eller snarare samarbetas med i planerna mot hot och våld och likabehandlingsplanen. Personalen har fått och kommer att få information om hedersrelaterat förtryck och våld.
- Skola 3:** Kontaktperson Person 3, skolsköterska, telefon 12345. Telefonsvarare om ej på plats. Vid akuta situationer kan meddelande lämnas via expeditionen: 12345.
- Skola 4:** Kontaktperson Person 4, telefon 12345, mån 8.00-16.30, tis-fre 8.00-14.30.
Postadress: Skola 4, Gatan 123, 123 45 Staden.
- Skola 5:** Kontaktperson Person 5, skolsköterska, telefon 12345, vardagar utom onsdag.
- Skola 6:** Kontaktperson Person 6, skolsköterska, telefon 12345, vardagar 8.00-16.00. E-post: post@post.se.
- Skola 7:** Kontaktperson Person 7, skolsköterska, telefon 12345 vardagar 8.00-16.30, röstbrevlåda då jag inte kan svara. E-post: post@post.se.
Kontaktperson Person 2, ungdomskoordinator, telefon 12345, alla vardagar.

Kontaktpersoner

Kontaktperson 1 och **kontaktperson 2** på IFO-mottagningen.
Telefon: 12345 vardagar 8.00-17.00, lunch 12.00-13.00.
Övrig tid sociala jouren, telefon 12345, eller 112.

Kontaktperson 3 på ekonomiskt bistånd. Telefon: 12345 vardagar
8.00-17.00, lunch 12.00-13.00.

Socialtjänsten

Kommunen har enligt Socialtjänstlagen (SoL 2 kap. 1 §) det yttersta ansvaret för att enskilda personer som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Efter behov ska stödet ske i samverkan med andra aktörer. Ansvarets omfattning varierar utifrån vilken ålder personen har och om hen tillhör en särskilt utsatt grupp. Socialtjänsten ska bland annat verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden.

Enligt SoL 3 kap. 1 § ska socialtjänsten:

- göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen,
- medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen,
- informera om socialtjänsten i kommunen,
- genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,
- svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Socialförvaltningen i kommunen:

- Ger råd, stöd och konsultation till andra aktörer men även till privatpersoner.
- Tar emot och hanterar inkommen orosanmälan eller ansökan om bistånd.
- Gör en omedelbar skyddsbedömning, som dokumenteras, då anmälan rör barn eller unga.
- Gör en bedömning kring om en polisanmälan ska göras.
- Gör en förhandsbedömning, inom en begränsad tidsram, om utredning ska inledas eller inte. Förhandsbedömningen kan göras utan att socialtjänsten direkt tar kontakt med eventuella vårdnadshavare. Möte med den som anmälan rör kan med fördel ordnas på neutral plats, t.ex. i skolan, och tillsammans med en stödperson om så önskas. Uppgifter kan även inhämtas från en eventuell anmälare. Vid tolkbehov används telefontolk.
- Ska utan dröjsmål inleda utredning om man får kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av närstående.
- Kan omgående ge praktiskt och ekonomiskt stöd.

Socialtjänsten arbetar med systematisk uppföljning på verksamhets- och individnivå för att utvärdera och vidareutveckla stödet till utsatta personer.

Hälso- och sjukvård

Av Hälso- och sjukvårdslagen (HSL 3 kap. 1 §) framgår att målet med verksamheten är en god hälsa och en vård på lika villkor, och att vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och den enskilda människans värdighet.

Enligt HSL 5 kap 1 § ska vården

- vara av god kvalitet med en god hygienisk standard,
- tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet och säkerhet,
- bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet
- främja goda kontakter mellan patienten och hälso- och sjukvårdspersonalen,
- vara lätt tillgänglig.

När det rör personer under 18 år ska barnets bästa särskilt beaktas. I frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa ska hälso- och sjukvården, på initiativ från socialtjänsten, samverka med andra relevanta aktörer.

Vid vårdkontakt finns rutiner för hantering av skyddade personuppgifter, t.ex. när det gäller recept, journalföring eller i väntrummet vid besök.

Kontaktpersoner

Kontaktperson 1 och **kontaktperson 2**, primärvården/hälsocentral/vårdcentral, telefon via receptionen på 12345. Receptionen har öppet vardagar klockan 8.00–16.30.

Kontaktperson 3 och **kontaktperson 4**, barnavårdscentral, telefon 12345 vardagar 8.00–17.00, lunch 12.00–13.00.

Kontaktperson 5, mödravårdscentral, telefon 12345 vardagar 8.00–17.00

Kontaktperson 6, barn- och ungdomspsykiatri, telefon via receptionen på 12345.

Kvällar och helger: Akut- och slutenvårdsavdelning nås dygnet runt genom landstingets växel på 12345. Personal på avdelningen avgör om jourläkare behöver tillkallas.

Ungdomsmottagningen

På ungdomsmottagningen arbetar kuratorer, psykolog, barnmorskor, gynekolog och hälsoinformatör/receptionist.

Vi kan erbjuda:

- Råd, stöd, bedömningsamtal samt information från kurator och/eller barnmorska inom de flesta av livets områden, t.ex. identitetsutveckling, sexuell läggning, kroppsutveckling, sexualitet, underlivets fysiologi och anatomi, relationer.
- Gynekologiska undersökningar samt andra medicinska insatser med fokus på underliv och sexualitet. Verksamheten bygger på frivillighet och egen motivation.

Vi är ofta en första instans där unga söker hjälp och vid behov slussar vi vidare till eller samarbetar med andra vårdgivare, myndigheter, skolpersonal m.fl. Föräldrar och andra viktiga personer i ungdomarnas nätverk kan inbjudas. Allt utifrån den ungas behov och med den ungas godkännande. I förekommande fall görs anmälningar till socialtjänsten.

Vid hedersrelaterade ärenden, är det extra noga att individuella bedömningar görs. Möjlighet finns att kontakta oss i förväg, så att ett så diskret bemötande som möjligt kan ordnas. I samråd med berörda unga, kan praktiska lösningar på konkreta problem erbjudas.

Telefon till mottagningen: 12345, måndag–fredag 9.00–10.00.

E-post frågelåda: post@post.se

För övrig info – se Ungdomsmottagningens hemsida hos region respektive kommun.

Kontaktpersoner

Person 1, kurator, tfn 12345, e-post: post@post.se

Person 2, barnmorska, tfn 12345, e-post: post@post.se

Polisen

Polismyndigheten i regionen har tagit fram en handlingsplan där bl.a. informationsinsatser, samverkansarbete, utbildningsinsatser, utredningsverksamhet och personskyddsarbete finns omnämnt.

Polisen

- Informerar om rättssystemet.
- Lämnar råd och stöd.
- Utreder brott.
- Utför hot- och riskbedömningar.
- Kan bistå med skyddsåtgärder.
- Polisen är alltid skyldig att anmäla om man får vetskap om att ett brott har begåtts.

Insatserna inom området ska präglas av hög kvalitet och ett helhetstänkande med utgångspunkt från brottsoffrets situation.

Polisen har ett nationellt kompetensnätverk mot hedersrelaterad brottslighet. Nätverket består av kontaktpersoner från varje polisregion. Personerna är polisanställda med specialistkunskap om hedersrelaterad brottslighet.

Kontaktpersoner

Du kan ringa **114 14** och be om att få komma i kontakt med en polisanställd med kunskap om hedersrelaterad brottslighet.

Kontaktperson 1, Rotelchef/Våldsröteln (dagtid), tfn 12345

Övrig tid på dygnet: Vakthavande befäl, tfn 12345

Barnahus, resurscentrum eller liknande

I vissa kommuner eller län finns samarbetsformer såsom barnahus och/ eller resurscentrum för våldsutsatta. Inventera på vilket sätt det kan bidra till samverkan och vilka som är lämpliga kontaktpersoner.

Ideella organisationer

Inventera om ideella organisationer såsom brottsofferjour, kvinno- och tjejjour eller liknande bedriver insatser kopplat hedersrelaterat våld och förtryck. På vilket sätt kan de i så fall delta i samverkan, vad kan de bidra med i arbetet, vilket stöd kan de ge de utsatta och vilka är lämpliga kontaktpersoner.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har ett regionalt uppdrag från regeringen att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, och inom länet stödja genomförande och uppföljning av den nationella strategin på området.

I uppdraget ingår bl.a. att bistå kommuner och regioner genom kunskap och metodstöd samt främja samverkan mellan dessa, myndigheter på regional nivå samt civilsamhälle.

Kontaktperson

Utvecklingsledare våld i nära relationer, tfn **12345**

Handböcker, vägledningar och metodstöd

Från Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Länsstyrelsen Östergötland (2020, tredje rev. uppl.), *Hedersrelaterat våld och förtryck – Handbok för skola och socialtjänst om skyldigheten att se och hjälpa utsatta*

Länsstyrelsen Östergötland (2020, andra rev. uppl.), *Metodstöd för samverkan – hur kan myndigheter och organisationer stödja varandra för att möta individer utsatta för hedersrelaterat våld*

Länsstyrelsen Östergötland (2020, andra rev. uppl.), *Våga stå kvar! – En mindre kommuns erfarenheter av ett framgångsrikt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck*

Länsstyrelsen Östergötland (2016), *Underlag för utveckling och implementering*

Länsstyrelsen Östergötland (2015), *Våga se – En vägledning för stöd, vård och skydd av flickor och kvinnor som är eller riskerar att bli könsstympade*

Länsstyrelsen Östergötland (2015), *Mognad och livsutrymme – Ett stödmaterial för hur skolan kan arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck och med skolans värdegrund som verktyg*

Länsstyrelsen Östergötland (2015), *Handlingsplan för elever med skyddade personuppgifter inom förskolan*

Länsstyrelsen Östergötland (2015), *Handlingsplan för elever med skyddade personuppgifter inom grundskolan*

Länsstyrelsen Östergötland (2015), *Handlingsplan för elever med skyddade personuppgifter inom gymnasium och vuxenutbildning inklusive SFI*

Länsstyrelsen Östergötland (2014), *Man vill ju finnas! – En handbok för barn och unga som lever med skyddade personuppgifter*

Länsstyrelsen Östergötland, Länsstyrelserna och Polisen (2013), *Ung och fri – eller? – Ett studiematerial för unga om rätten att själva välja sitt liv*

Länsstyrelsen Östergötland (2011), *Våga göra skillnad – En vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja*

Från andra myndigheter

Socialstyrelsen (2020), *LVU – Handbok för socialtjänsten*

Socialstyrelsen (2019), *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta – Vägledning till socialtjänsten*

Skolverket (2018), *Hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans ansvar och möjligheter*

Socialstyrelsen (2016), *Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*

Socialstyrelsen och Skolverket (2016, tredje uppl.), *Vägledning för elevhälsan*

Socialstyrelsen (2016), *Kvinnlig könsstympning – ett stöd för hälso- och sjukvårdens arbete*

Socialstyrelsen (2015), *Om könsstympning av flickor och kvinnor – ett handledningsmaterial för samhällskommunikatörer*

Socialstyrelsen (2015), *Utreda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*

Länsstyrelsen Västmanlands län (2015), *Metodstöd när personer befinner sig utomlands eller riskerar att föras utomlands mot sin vilja*

Socialstyrelsen (2014), *Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningskyldiga och andra anmälare*

Socialstyrelsen (2014), *Vänd dem inte ryggen – Utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck*

Åklagarmyndigheten (2012), *Handbok – Handläggning av ärenden gällande övergrepp mot barn*

Rapporter

Brottsförebyggande rådet, *Polisens utredningar av hedersrelaterat våld*, Rapport 2012:1

Jämställdhetsmyndigheten, *Våldsförebyggande arbete – sammanställning av Jämställdhetsmyndighetens enkät avseende nationellt arbete med våldsprevention*, 2018

Jämställdhetsmyndigheten, *Samtal pågår: Om hedersrelaterat våld och förtryck*, Magasin 2019

Jämställdhetsmyndigheten, *Förebyggande arbete mot könsstymning av flickor och kvinnor*, Rapport 2019:9

Kriminalvården, *Hedersrelaterat våld och förtryck – Kunskapsöversikt och kartläggning av aktörer*, 2015

Kriminalvården, *Hedersrelaterat våld och förtryck – mot förbättrad kunskap om förövarna*, 2018

Länsstyrelsen i Dalarnas län, *Socialtjänstens arbete med hedersvåld: Resultat från en intervju-undersökning*, Rapport 2018-01

Länsstyrelsen i Skåne län, *Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning*, Skåne i utveckling 2004:24

Länsstyrelserna i Skåne, Stockholm och Västra Götaland, *Skyddat boende för hedersvåldsutsatta personer – slutrapport av stöd till utveckling 2006-2014*, Rapport 2014:66

Länsstyrelsen i Västra Götaland, *Stress och trauma – En undersökning av förekomsten av PTSD hos personer utsatta för hedersrelaterat våld*, Rapport 2009:20

Länsstyrelsen i Östergötland, Nationell kartläggning. *Bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta – under 2019*, Rapport 2020:13

Migrationsverket, *Är du gift? Utredning av handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige*, 2016

Myndigheten för skolutveckling, *Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen, Strategi för samverkan för barn som far illa eller som riskerar att fara illa*, 2007

Rikspolisstyrelsen, ***Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus***, 2009

Socialstyrelsen, ***Frihet och familj – en uppföljning av skyddade boenden för personer som hotas av hedersrelaterat våld***, 2007

Socialstyrelsen, ***Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt barn och unga som blir gifta mot sin vilja. Analys av behov inom socialtjänst och sjukvård***, 2011

Socialstyrelsen, ***Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning – en uppskattning av antalet***, 2015

Socialstyrelsen, ***Kompetenshöjande åtgärder till hälso- och sjukvården om kvinnlig könsstympning – rapport***, 2015

Socialstyrelsen, ***Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta***, 2017

Socialstyrelsen, ***Ett liv utan våld och förtryck – slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck***, 2019

Socialstyrelsen, ***Inventering av vård för kvinnor och flickor som har varit utsatta för könsstympning***, Delrapport 2020

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, ***Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck***, 2019

Ungdomsstyrelsen, ***Gift mot sin vilja***, Rapport 2009:5

Ungdomsstyrelsen, ***Av egen vilja. En kartläggning av förebyggande arbete och metoder för att förhindra och förebygga att unga blir gifta mot sin vilja***, 2010:15

Ungdomsstyrelsen, ***Mot någons vilja – Slutrapport om att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2010–2012***, 2012

Åklagarmyndigheten, ***Granskning av ärenden angående äktenskaps-tvång, försök och förberedelse därtill samt vilseledande till tvångs-äktenskapsresa***, 2016

Referenslitteratur och skildringar av hedersproblematik

Almroth,L., Almroth-Berggren, V., Hassanein, O.M., El Hadi, N., Al-Said, S., Hasan,S.S.,Lithell,U-B., Bergström, S., ***A community based study on the change of practice of female genital mutilation in a Sudanese village, International Journal of Gynaecology and Obstetrics 74, sid.179-85, 2001***

Allmänna Barnhuset och Länsstyrelsen Östergötland, ***Det är mitt liv! – Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner, 2018***

Allmänna Barnhuset, ***Multiutsatta barn – om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel, 2020***

Asaad, Arkan, ***Stjärnlösa nätter***, Norstedts 2011

Baladiz, Dilek, ***I hederns skugga***, Gothia Förlag 2009

Berg, C. R., Underland, V., The Obstetric Consequences of Female Genital Mutilation/Cutting: ***A Systematic Review and Meta-Analysis, Obstetrics and Gynecology International, Vol.2013, sid.1-15, 2013***

Berggren, V., ***Female Genital Mutilation – Studies on primary and repeat Female Genital Cutting***, Karolinska University Press 2005

Berggren, V., Bergström, S., Edberg, A-K., ***Being Different and Vulnerable. Experiences of Immigrant African Women Who Have Been Circumcised and Sought Maternity Care in Sweden***, Journal of Transcultural Nursing, January; Vol.17:1, sid. 50-57, 2006

Berggren, V., ***Kvinnlig könsstympning som kulturspegel? Forskningsresultat i ett ursprungsland och i Sverige efter immigration***, Socialmedicinsk tidskrift, 4, sid.311–317, 2006

Broberg, Ulf och Ericksson, Leif, ***Du ska dö: en dokumentär berättelse om mordet på Fadime Sahindal***, Arx Förlag AB 2017

Chavez Perez, Inti, ***Snacka om oskulden!***, Vilja förlag 2020

Darj, Frida, Nathorst-Böös, Hedvig och Jarl-Åberg, Cecilia, ***HBT och heder – en intervjustudie om unga HBT-personer som lever i familjer med hedersnormer***, ALMAeuropa och RFSL Ungdom 2011

Davidian, T., Mohtadi, C., Hellberg, M., & Bergström, S., ***Trippelt utsatt: hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning***. Tjejers rätt i samhället 2012

- Delir, Melissa, *Vilsen längtan hem: en sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning*, Recito Förlag 2009
- Delir, Melissa, *Tack för att du finns!*, Recito Förlag 2010
- Delir, Melissa, *Du är född till att göra skillnad*, Länsstyrelsen Östergötland 2014
- Demirbag-Sten, Dilsa, *Stamtavlor*, Månocket 2006
- Demirbag-Sten, Dilsa, *Fosterland*, Albert Bonniers Förlag 2010
- Dirie, Waris, *En blomma i Afrikas öken*, Bra Böcker 2001
- Dirie, Waris, *Ökenblomman återvänder*, Bra Böcker 2004
- Ekerwald, Hedvig, *Leva sitt liv med familjen i behåll*, Rädda Barnen förlag 2004
- Edsenius, Sigrid, *Abbas hjärta: berättelsen om pojken som blev hedersmördad*, Arx Förlag AB 2013
- Eduardo Grutzky, Lars Åberg, *Heder och samvete – en bok om hederskultur i Sverige*, Fri Tanke Förlag 2013
- Güvercile, Sengül, *Offrad för hederns skull*, Damm förlag 2006
- Hagberg Maria, *Vid 20 börjar den ruttna: om hedersvåld och modiga kvinnor*, Premiss Förlag 2009
- Holmström, Johanna, *Asfaltsänglar*, Norstedts 2013
- Högdin, Sara, *Utbildning på (o)lika villkor: om kön och etnisk bakgrund i grundskolan*, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet 2007
- Isman,E., Ekeus,C., Berggren,V., *Perceptions and experiences of female genital mutilation after immigration to Sweden*, Sexual & Reproductive Healthcare 10;4(3):93-8, 2013
- Jemteborn, Annika, *Behandlingsinriktade familjehem: Linna-mottagningens arbetsmodell och erfarenheter*, Kvinnors Nätverk 2010
- Khan, T.S., *Beyond Honour. A Historical Materialist Explanation of Honour Related Violence*, Oxford University Press 2006

- Kvinnors Nätverk, *SystraMi – en bok om Kvinnors Nätverks stöd-
verksamhet för unga tjejer och arbete mot hedersförtryck*, 2010
- Kvinnors Nätverk, *Våra rättigheter – Metodmaterial för att stärka
asylsökande tjejers och kvinnors rättigheter*, 2017
- Leviner, P., *Kulturellt och historiskt sammanhang, i Kvinnlig
Könsstymning*, sid.57–84 Berggren, V., Franck, M. Lund,
Studentlitteratur 2008.
- Loberg, Fredrik, *Älskade Abbas*, books-on-demand 2009
- Mai, Muhktar, *Hedern har sitt pris*, Damm förlag 2006
- Mahmoud, Ahmad, *Om att överleva: ett vittnesmål om hedersvåld
och förtryck*, Lindelöws bokförlag 2017
- Nordberg, Jenny, *De förklädda flickorna i Kabul*, Albert Bonniers Förlag
2015
- Omar, Sara, *Dödsvätterskan*, Bokförlaget Polaris 2018
- Ponnert, L. och Sonander, A., *Perspektiv på barnkonventionen
– Forskning, teori och praktik*, Studentlitteratur 2019
- Sahindal, Fadime, *Tal i Sveriges riksdag 2001*,
<https://www.svenskatal.se/20011120-fadime-sahindal-tal-i-riksdagen-2001/>
- Salem AR, Othman N; Fattah, F.H; Hazim, L; Adnan, B., *Female Genital
Mutilation in Iraqi Kurdistan: Description and Associated Factors*,
Women & Health, 53: sid.537–551, 2013
- Schlytter, Astrid, *Rätten att själv få välja: arrangerade äktenskap,
kön och socialt arbete*, Studentlitteratur AB 2004
- Schlytter, Astrid och Linell, Hanna, *Hedersrelaterade traditioner i en
svensk kontext: en studie av omhändertagna flickor*, FoU Nordväst,
Forskningsrapport 2008:2
- Schlytter, A., Högdin, S., Ghadimi, M., Backlund, Å. & Rexvid, D,
*Oskuld och heder. En undersökning av flickor och pojkar som lever
under hedersrelaterad kontroll i Stockholm stad – omfattning och
karaktär*, 2009
- Schlytter, A., Rexvid D., Celepli Ö. och Nasih B, *Heder och det civila
samhällets metoder*, Allmänna Arvsfonden 2011

Schlytter, Astrid och Rexvid, Devin, **Mäns heder: Att vara både offer och förövare**, Studentlitteratur AB 2016

Souad, **Levande bränd: en ung kvinnas berättelse om hur hon överlevde ett hedersmord**, Wahlström & Widstrand 2004

Svedberg, Pia, Qarai, Azam och Qaraee, Leila, **Familjearbete i hederskontext**, Kvinnors Nätverk 2013

Svensson, Martin, **Din heder**, Lind & CO 2009

Swanberg, Lena-Katarina, **Hedersmordet på Pela: Lillasystemen berättar**, Bokförlaget Forum 2012

Talle, A. **Kulturellt och historiskt sammanhang, i Kvinnlig Könsstypning**, sid. 13–27 i Berggren, V., Franck, M. **Kvinnlig könsstypning**, Studentlitteratur 2008

Tjejer rätt i samhället (Tris), **UNG 2018 – En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala**, 2019

Tjejer rätt i samhället (Tris), **Ingen ska bli gömd och glömd: En lättläst bok om hedersrelaterat våld och förtryck och intellektuell funktionsnedsättning**, 2019

Tjejer rätt i samhället (Tris), **Gömd och glömd – Hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna med intellektuell funktionsnedsättning**, 2020

Thunander, Tina, **Barnbrudar**, Leopard Förlag 2007

Ubbe, Elisabeth, **Kvinnlig könsstypning**, Gothia Fortbildning AB 2018

Wahldén, Christina, **Ingen du känner**, Rabén och Sjögren 2012

Wahldén, Christina, **Fallen flicka**, Rabén och Sjögren 2009

Wahldén, Christina, **Heder**, Rabén och Sjögren 2003

Wikan, Unni, **En fråga om heder**, Ordfront 2010

Filmat material

När mörkret faller

Svensk dramafilm från 2006 med parallella historier om hedersrelaterat våld och mäns våld mot kvinnor.

Vingar av glas

Svensk dramafilm från 2000 om rätten att få bestämma över sitt eget liv.

Sämre än djur – i familjens våld

Svensk dokumentärfilm från 2010 om homosexualitet och hederskultur.

Fadime – frihetens pris

Svensk dokumentärfilm från 2002 om kampen för rätten till sitt eget liv.

Jag heter Mitra

Svensk novellfilm från 1995 om problemen som uppstår i en relation mellan en iransk flicka och en svensk pojke.

Nattens innebörd

Film från 1995 om ett hedersmord som utspelar sig inom en algerisk familj i Holland.

Vendettans sång

Kanadensisk dokumentärfilm från 2005 om hedersmord och blodshämnd i den kurdiska delen av Turkiet.

Mitt liv och rätten att välja – en berättelse om heder, arv och kärlek

Inspelad föreställning från 2012 med Arkan Asaad.

Soraya M

Amerikansk dramafilm från 2008 om stening av kvinna i Iran som anklagats för otrohet.

Shafia family murders: House of Shafia

Kanadensisk dokumentärfilm från 2016:
<https://www.youtube.com/watch?v=FjhLGiWILgc>

Banaz A Love Story

Prisbelönad brittisk dokumentärfilm från 2012:
<https://www.youtube.com/watch?v=VepuyvhHYdM>

A Girl in the River: The Price of Forgiveness

Pakistansk dokumentärfilm från 2015:
<https://www.youtube.com/watch?v=xDn5Qcrwqda>

Saving face

Amerikansk romantisk komedi från 2014:
https://www.youtube.com/watch?v=Rd1DebORZAs&has_verified=1

Radiodokumentärer

Jag älskar dig, så dom hatar mig

<https://sverigesradio.se/avsnitt/922989>

Heder och samvete

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/363040?programid=1300>

Jag gifte mig när jag var 13 år

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1298090>

Jag är Nawras

<https://sverigesradio.se/avsnitt/963824>

Bortlovad i mammas mage

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1463944>

Tvingad till äktenskap del 1: Jasmine och flyktplanerna

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1280501>

Tvingad till äktenskap del 2: Hotet mot Nadja

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1283541>

Jag tillhörde en hederskultur

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1328460>

Mordet på Fadime

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/1324316?programid=2519>

Hedersmordet på Abbas Rezai

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/784646?programid=2519>

Hedersmordet på Pela

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/53054?programid=2519>

Mordet på Marzieh

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1034664>

Pappa dödade mamma

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1437880>

Efter mordet på mamma

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1358472>

Nyförlost och fängslad, 2 avsnitt

<https://sverigesradio.se/avsnitt/1253610>

Länktips om hedersrelaterat förtryck och våld

www.hedersfortryck.se

Istanbulkonventionen

<https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/mans-vald-mot-kvinnor-ett-globalt-perspektiv/istanbulkonventionen/>

Kvinnokonventionen

<https://www.unwomen.se/kvinnokonventionen/>

Barnkonventionen

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Regeringen: Fakta om mänskliga rättigheter

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/fakta-om-manskliga-rattigheter/>

Myndigheter

Skolverket

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/motverka-hedersrelaterat-vald-och-fortryck>

Socialstyrelsen

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barn-som-far-illa/>

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/>

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/>

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/>

<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/konsstympning-av-flickor-och-kvinnor/om-konsstympning/>

<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/barnaktenskap/om-barnaktenskap/>

<https://www.umo.se/>

Polisen

<https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/hedersrelaterade-brott/>

Åklagarmyndigheten

<https://www.aklagare.se/>

Sveriges Domstolar

<https://www.domstol.se/>

Barnombudsmannen

<https://www.barnombudsmannen.se/barnratt-i-praktiken/>

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

<https://www.mucf.se/halsa-och-utsatthet>

<https://www.youmo.se/>

Brottsförebyggande rådet

<https://www.bra.se/>

Inspektionen för vård och omsorg

<https://ivo.se/for-yrkesverksamma/>

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND